

Deel 2: Programma van maatregelen

2.1 1° administratieve gegevens:

De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) de naam en het adres of maatschappelijke zetel van de initiatiefnemer;

Lo Concept nv, Burgemeester Vermeulenlaan 20, 9080 Lochristi

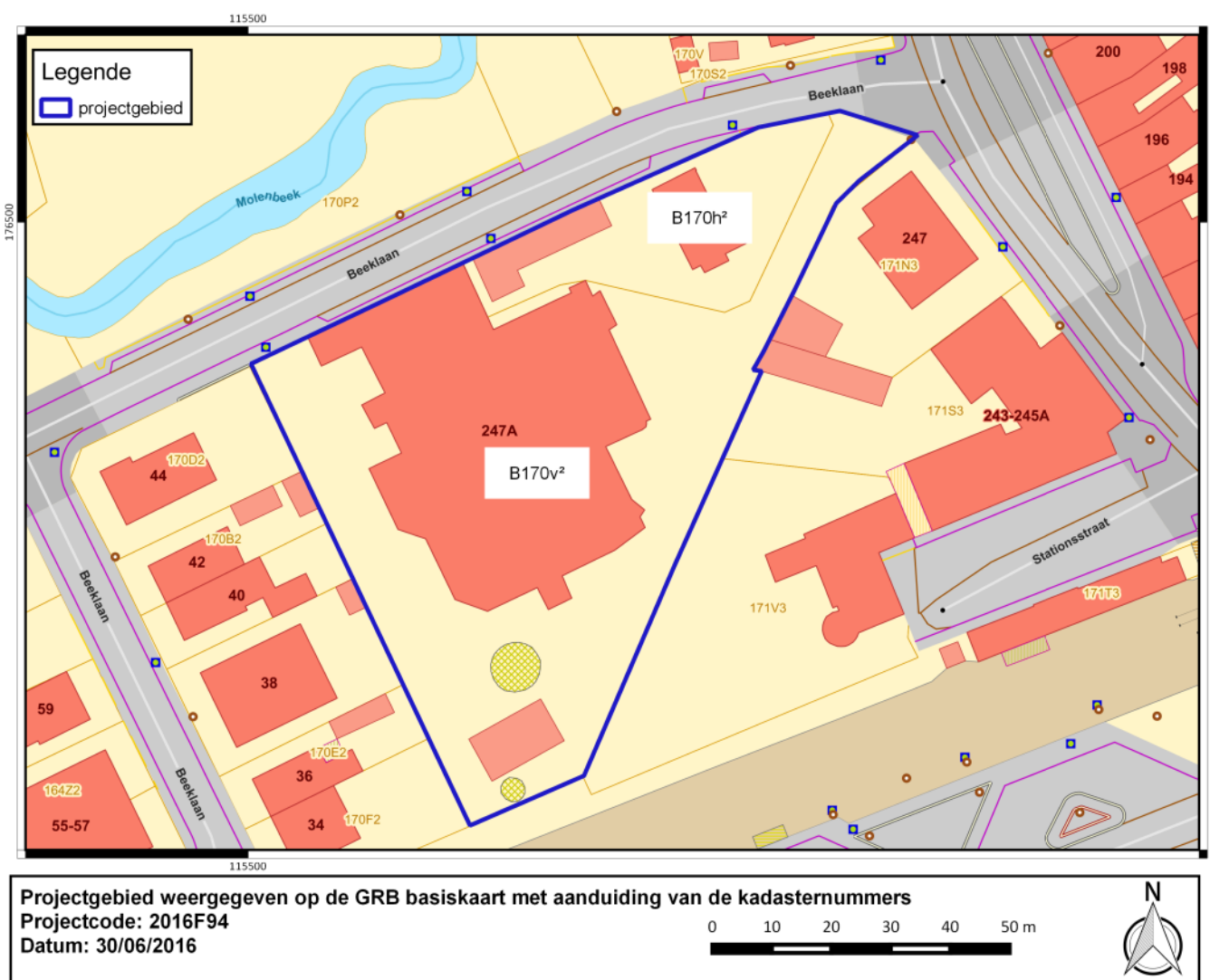
b) het erkenningsnummer van de erkende archeoloog; OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

c) de naam en het adres of maatschappelijke zetel van de erkende archeoloog;

Janiek De Gryse, Ten Briele 14, bus 15, 8200 Sint-Michielsbrugge

d) de locatie van het vooronderzoek met vermelding van provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem en bounding box in Lambertcoördinaten (EPSG:31370); Gemeente Herzele, Stationsstraat 247a/Beeklaan, 9550 Herzele, Slachthuis, Xmin= 115307, Ymin= 176270, Xmax= 115871, Ymax= 176662

e) het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje: Herzele 1ste afdeling sectie B nrs 170v2 en 170h2.

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de GRB basiskaart met aanduiding van de kadastrale nummers (30/06/2016, bron: Geopunt).

2.2 Synthese

Het projectgebied “Herzele – Slachthuis” is gelegen in de gemeente Herzele (Oost- Vlaanderen), op de rand van de Vlaamse Ardennen. Het terrein in kwestie is gelegen ten noorden van de dorpskern, vlakbij het huidige station. In het oosten wordt de projectlocatie begrensd door de Stationstraat, in het noorden door de Beeklaan en in het zuiden door spoorlijn 82/89. De totale oppervlakte van de projectlocatie bedraagt ca. 6 005 m² (=0,6ha).

Op het terrein is de bouw van een multifunctioneel complex met meerdere ééngezinswoningen, belendende infrastructuur en groenzones voorzien. Deze werkzaamheden impliceren een significante ingreep in de bodem en kunnen bijgevolg mogelijk een bedreiging vormen voor het al dan niet aanwezige ondergrondse erfgoed.

Landschappelijk gezien wordt de omgeving gedomineerd door de Molenbeek. Volgens de Quartair Geologische Kaart van Vlaanderen is het projectgebied gelegen op de rand van de alluviale vlakte van die waterloop. Het archeologisch niveau bevindt zich maw relatief dicht bij de oppervlakte. De bodemkaart geeft ter hoogte van de planlocatie duidelijk weer dat het terrein bebouwd is, hierdoor is bodemkundige informatie van het plangebied niet voor handen. Indien de bodem nog bewaard is moet, op basis van de omliggende bodemprofielen, uitgegaan worden van een bodem bestaand uit natte, kleiige zandleem zonder profielontwikkeling. Deze bodemopbouw kan in verband gebracht worden met de het alluvium van de Molenbeek.

Historisch gezien komt de eerste melding van Herzele uit het begin van de volle middeleeuwen. Mogelijk moet het ontstaan van het gehucht gekaderd worden binnen de oprichting van een versterkte plaats ten gevolge van de invallen van de “Noormannen”.

Het rurale karakter van het plangebied blijft ongewijzigd tot de 21^e eeuw. Op de geraadpleegde historische kaarten is te zien dat het plangebied in gebruik is als landbouwgrond. Net ten oosten van het plangebied is een gebouw afgebeeld langsheen een grosso modo noord-zuid georiënteerde weg. Vermoedelijk betreft dit gebouw een herberg. Tijdens de 19e eeuw geven de relevante cartografische bronnen een gelijkaardige situatie weer. In de 21e eeuw is het projectgebied integraal onderdeel geworden van de bebouwde kom van Herzele en is een station gebouwd net ten oosten van het plangebied.

Archeologisch zijn geen vindplaatsen of vondsten gekend op de projectlocatie. In de ruime omgeving zijn enkele waarden gekend. Deze gekende waarden wijzen op een aanwezigheid in de (vroeg) romeinse periode en de middeleeuwen in de (zeer) ruime omgeving van het plangebied.

2.3 Gemotiveerd advies

Voor de werkzaamheden van de initiatiefnemer aan het voormalige slachthuis Braems te Herzele wordt geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen. In wat volgt wordt dit advies toegelicht en wordt afgewogen waarom de beschikbare onderzoeksmethoden van geen verder nut zijn.

Volgende onderzoekspistes werden overwogen:

-gespecialiseerd archivalisch onderzoek: in specifieke gevallen is bijkomend gespecialiseerd bronnenonderzoek aangewezen. Deze vorm van verder doorgedreven vooronderzoek heeft vooral betrekking op zeer specifieke contexten waarbij de archeologische/historische waarde niet afgeleid kan worden uit de standaardbronnen die voor de opmaak van een archeologienota geraadpleegd worden. Één van de meest voorkomende voorbeelden waar doorgedreven archivalisch onderzoek nodig is betreft

contexten uit de Eerste Wereldoorlog. Om een degelijke inschatting te maken van de mogelijk aanwezige ondergrondse relikten dienen hiervoor loopgravenkaarten, luchtfoto's, regimentsgeschiedenissen en regio- en periodedeskundigen geconsulteerd te worden.

In het geval van Herzele-Slachthuis is deze onderzoeksmethode niet aangewezen, het rurale karakter van het plangebied is immers reeds duidelijk geworden uit de beschikbare historische kaarten. De beschikbare bouwplannen en snedes van verschillende onderdelen van de infrastructuur hebben aangetoond dat de bouwactiviteiten een deel van de ondergrond hebben geroerd.

-veldkartering: een veldkartering of “field-walking” bestaat uit een systematische visuele inspectie van een terrein en het inventariseren van eventuele oppervlaktevondsten. Deze prospectiemethode wordt bij voorkeur aangewend op terreinen die een zekere mate van (regelmatige) oppervlakte bewerking kennen, dus hoofdzakelijk op akkers. De kartering wordt gewoonlijk uitgevoerd in parallelle raaien met een regelmatige tussenafstand. Soms wordt ook in een raster gewerkt indien een gedetailleerder beeld gewenst is. Op basis van waarnemingen kunnen eventueel interessante zones afgebakend worden. Afhankelijk van het karakter van het gerecupereerde vondstmateriaal kunnen gerichtere keuzes gemaakt worden in de eventueel te volgen onderzoeksstrategie op een terrein.

Op het projectgebied “Herzele-Slachthuis” is een veldkartering onmogelijk gezien de aanwezige bebouwing en verharding.

-landschappelijk bodemonderzoek: een landschappelijk booronderzoek kan altijd zinvol zijn indien een complexe landschappelijke situatie en bijgevolg een complexe verticale stratigrafie verwacht wordt, bijvoorbeeld aan de voet van een helling. Ook als de verstoringshistoriek van het terrein niet duidelijk is, bijvoorbeeld indien blijkt uit het bureauonderzoek dat het terrein bebouwd geweest is maar geen plannen beschikbaar zijn of activiteiten plaats hebben gevonden waarvan niet duidelijk is in welke mate zij een ernstige impact hebben gehad op de ondergrond (bv. zandwinning e.d.).

Voor het plangebied Herzele-Slachthuis kan een landschappelijk booronderzoek zinvol zijn. Het is echter gebleken uit de beschikbare bouwplannen dat de ondergrond duchtig geroerd is door onder andere de funderingen, mestgangen en andere ingrepen in de bodem zoals verschillende putten en bassins met bijhorende riolering. Tevens moet er op gewezen worden dat de uitvoering van een landschappelijk booronderzoek fysiek onmogelijk is. Het gehele terrein is verhard met beton(platen) en steenslag en is voor ca. 40% bebouwd. Hoewel mechanische boringen tot de mogelijkheid behoren met betrekking tot de aanwezige verharding, is dit geen optie voor de bebouwing. Ten eerste heeft de machine geen toegang tot de gebouwen en heeft de eigenlijke boor op zo een toestel een aanzienlijke hoogte, waardoor binnen boren onmogelijk is. Hierdoor zou zo bij een mechanisch booronderzoek grosso-modo 50% van het terrein onderzocht kunnen worden, en dan in hoofdzaak de periferie van het terrein. . Daarbij zou dus nog steeds geen sluitend inzicht verkregen worden in de opbouw en intactheid van de bodem van het projectgebied. Dit zou bijgevolg een nutteloze kost betekenen voor de initiatiefnemer.

-geofysisch onderzoek: een geofysisch onderzoek heeft in hoofdzaak als doel om, zonder ingreep in de bodem, grotere ondergrondse anomalieën in kaart te brengen. In hoofdzaak betreft het structuren zoals funderingen en muren van, bij voorbeeld, oude kloosters of kastelen, maar ook ovens of baksteenconcentraties die niet meer zichtbaar zijn aan de oppervlakte. Ook munitie of concentraties metaal kunnen met behulp van geofysische onderzoeksmethoden opgespoord worden.

In het geval van “Herzele-Slachthuis” is de toepassing van deze onderzoeksmethode van geen nut. Gelet op de bebouwing en verwachte mate van verstoring kunnen deze onderzoekstechnieken onmogelijk aangewend worden aangezien de waarnemingen in het beste geval onbetrouwbaar zouden zijn, voor zover er waarnemingen mogelijk zijn.

-verkennd en waarderend archeologisch booronderzoek: een verkennend archeologisch onderzoek heeft als doel eventuele steentijdvindplaatsen in kaart te brengen in een extensief boorgrid. In geval van één of meerdere positieve boringen kan met behulp van een waarderend booronderzoek in een intensiever grid de artefactenconcentratie gelokaliseerd worden. Op basis van de resultaten van dit waarderend booronderzoek kan overgegaan worden tot de aanleg van proefputten of een opgraving in functie van steentijdsites. Hierbij moet erop gewezen worden dat de aandacht bij deze vorm van onderzoek niet zozeer uitgaat van eigenlijke artefacten (bv. pijlpunten of bewerkte klingen) maar eerder concentraties debitage-afval als uitgangspunt hebben. Dit gegeven impliceert dat bewaarde steentijdvindplaatsen gezocht moeten worden op landschappelijke locaties waar de kans op afgedekte archeologie reëel is, zoals op de rand van oude beekdalen, verlande riviermeanders of aan de voet van hellingen op de contactzone tussen verschillende biotopen. In andere gevallen zijn deze sites, omdat het niet zozeer om ingegraven structuren gaat, dermate kwetsbaar dat ze door landbouw in de voorbije eeuwen en zelfs millennia verstoord zijn.

In het geval van “Herzele-Slachthuis” is een prospectie met als doel de lokalisatie en eventuele waardering van steentijdvindplaatsen niet aangewezen. Hoewel hier moet opgelet worden voor een *selffulfilling prophecy*, zijn er geen indicaties voor een steentijdvindplaats op de planlocatie. Daarbij komt dat er op het projectgebied een grondige bouwactiviteit heeft plaatsgegrepen de voorbije eeuw. Gelet op de kwetsbaarheid van steentijdsites in combinatie met voorgaande factoren is het redelijk aan te nemen dat op het terrein geen vindplaatsen uit de steentijd in-situ bewaard gebleven zijn en het bijgevolg geen zin heeft om er via een archeologisch booronderzoek naar op zoek te gaan, los van de fysieke onmogelijkheid om het terrein op deze manier te onderzoeken.

-proefsleuven: een proefsleuvenonderzoek met ingreep in de bodem heeft (net als proefputten in stedelijke context) als doel steekproefgewijs het terrein archeologisch te inventariseren en vanuit de resultaten van dit vooronderzoek wetenschappelijk beargumenteerde uitspraken te doen over het aanwezige archeologische archief en de eventuele noodzaak om al dan niet over te gaan tot een (gedeeltelijke) vlakdekkende opgraving. Standaard wordt bij een proefsleuvenonderzoek tussen de 10% en 12,5% van het terrein archeologisch geïnterpreteerd. Dit kan variëren in functie van bepaalde parameters en gekende indicatoren. Normaliter worden de proefsleuven ingeplant in een regelmatig parallel patroon om zo tot een wetenschappelijk verantwoorde inschatting van het archeologisch potentieel te komen.

De GRB basiskaart en de bodemkaart van Vlaanderen geven weer dat het plangebied te Herzele heden voor een groot deel bebouwd is. In totaal beslaat de oppervlakte van de gebouwen meer dan 40% van de oppervlakte van het terrein (ca. 2500m² van de totale ca. 6000m²). Verder is duidelijk zichtbaar dat het terrein, waar niet bebouwd, voor het grootste stuk verhard is met beton, vermoedelijk op een steenslag/breekzandfundering. Hoogstwaarschijnlijk is de ondergrond ter hoogte van deze verharding eveneens geroerd.

Het slachthuis is sinds haar ontstaan al meerdere malen verbouwd. Sinds 2008 staat de infrastructuur leeg. De beschikbare bouwplannen en snedes dateren uit de tweede helft van de jaren '80. Van de bouwfasen hiervoor ontbreken de plannen in het dossier, wel zijn enkele foto's beschikbaar van het gebouw tijdens de verbouwingen in de jaren '80. Hierop is, onder andere te zien hoe er een verzonken laadkade voor vrachtwagens is geïnstalleerd. Ook werden in het verleden verschillende bouwovertreddingen vastgesteld zoals, onder andere, de aanleg van een afsputplaats voor vrachtwagens die tot 1,5m diep werd uitgegraven in het noorden van het terrein (zie bijlage p.1 tem p.11).

Op de beschikbare bouwplannen uit de jaren '80 is duidelijk aangegeven dat de funderingen en de centrale mestgang van de dierenverblijven tot 80cm diep zijn ingegraven ten opzichte van het maaiveld, de muren zelf rusten op een betonnen sokkel van 150cm breed. Er kan dus al met zekerheid van

uitgegaan worden dat deze stroken verstoord zijn. Naast de fundering moet ook rekening gehouden worden met een centrale mestgang die in een hellend vlak richting een diepere aalput loopt (zie bijlage p.12 tem p.18).

Andere bouwplannen van het slachthuis geven eveneens weer dat er zich tussen de funderingsstroken verschillende rioleringen bevinden met variabele diameter voor zowel het sanitair voor het personeel en de afvoer van mest en afvalwater. Ook hier moet rekening gehouden worden met een bodemarchief dat reeds op verschillende locaties geroerd is (zie bijlage p.19) evenals recent in onbruik geraakte afvoerleidingen.

Ook van het slibbekken en het beluchtingsbekken, die in het zuiden van het plangebied duidelijk zichtbaar zijn op de meest recente orthofoto, kan uitgegaan worden van een verstoring die dieper rijkt dan de bouwvoor. De bouwplannen geven aan dat deze op 1m diep onder het maaiveld rusten op een laag stabilisatiezand, de eigenlijke verstoring rijkt dus dieper. Deze putten zijn verbonden met een leiding die eveneens een impact heeft gehad op het bodemarchief (zie bijlage p.20 tem p.21).

Op basis van voorgaande vaststellingen moet er van uitgegaan worden dat het terrein in kwestie voor een groot deel geroerd is. Rekening houdend met het feit dat de bouwplannen van de situatie voor 1985 ontbreken in het dossier, moet in acht genomen worden dat de historische verstoring vermoedelijk omvangrijker is geweest dan blijkt uit de situatie op de beschikbare plannen. Hoe het ook zij, moeten we op basis van de beschikbare informatie besluiten dat de ingrepen in de bodem gedurende de hele gebruiksfase van het terrein aanzienlijk geweest zijn.

Vertrekkende van de premisse dat mogelijk archeologisch erfgoed zich relatief dicht bij de oppervlakte bevindt en het terrein een eerder beperkte oppervlakte heeft, moet geconcludeerd worden dat er zich op het terrein, in het beste geval, slechts enkele "eilanden" ongeroerde moederbodem bevinden. Daarbij moet ook gewezen worden op de noodzakelijke breek- en sloopwerken, die eveneens een impact op de ondergrond zullen hebben, voor eender welk onderzoek met ingreep in de bodem zou kunnen plaatsvinden.

Uit het voorgaande mag blijken dat de financiële kost die eender welke verdere onderzoeksdaden, al dan niet met ingreep in de bodem, met zich mee zouden brengen niet in verhouding kunnen staan met de potentiële kennisvermeerdering die een verder onderzoek zou kunnen aanbrengen. Hoewel verder onderzoek altijd zinvol kan zijn zou dit, in geval van een positief resultaat, geen meerwaarde betekenen voor het archeologisch begrip van de ruime omgeving. Meer dan een zeer sterk gefragmenteerde indicatie voor menselijke aanwezigheid mag op het terrein aan het voormalig slachthuis Braems niet verwacht worden. Omwille van de sterke verstoringsgraad op een relatief klein terrein is elke vorm van ruimtelijk inzicht zo goed als onmogelijk. Indien dan nog gewezen wordt op de beperkte archeologische indicatoren in de ruime omgeving van het plangebied, zoals blijkt uit het assessmentrapport, mag het duidelijk zijn dat op basis van de kosten – baten analyse moet afgezien worden van verder onderzoek.

Wel moet gewezen worden op de bestaande archeologische meldingsplicht, conform artikel 5.4.1 van het vigerende Onroerenderfgoeddecreet.

2.4 Conclusie

Lo-Concept nv plant de aanleg van een multifunctioneel complex met ééngezinswoningen, belendende infrastructuur en groenzones op de terreinen van het voormalige slachthuis Braems te Herzele. Op basis van de beschikbare gegevens wordt uitgegaan van een grotendeels verstoord terrein en bijgevolg archeologisch niveau. De beperkte archeologische indicatoren in de ruime omgeving en de beperkte oppervlakte van het plangebied vormen bijkomende argumenten om het terrein vrij te geven. De kosten van, eender welke vorm van, verder archeologisch onderzoek kunnen nooit in verhouding staan tegenover de eventuele resultaten.

Deel 3: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Herzele. In Inventaris Onroerend Erfgoed. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120763> op 28-06-2016 09:04.

Beeckmans L., 1991. Militaire archaeologica uit de burcht van Herzele, in: *Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, vol. 5.

Beeckmans L., De Mulder G., 2003. Sporen van Gallo-Romeinse aanwezigheid te Sint-Lievens-Esse (Herzele), in: *De handelingen, Archeologische Kroniek van Zuid-Oost-Vlaanderen*. Bijdragen VIII. Zottegems genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde.

Beeckmans L., Welleman G., 2003. Drie gepolijste bijltjes uit Herzele, in: *VOBOV-info 58*; Tijdschrift van het Verbond voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Oost-Vlaanderen v.z.w.

Bogemans, F., 2005. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest, Kaartblad 30/38, Geraardsbergen & ATH (deel). Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.

Crombé P., Pieters M., 1987. Een midden-Paleolithische vondst te Sint-Lievens-Esse (Herzele), in: *Verbond voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Oost-Vlaanderen*, vol. 26.

De Buysscher M., 1972. *Bijdrage tot de geschiedenis van Herzele*. Uitgegeven bij de viering van Herzele 1000 jaar.

Jacobs P., Van Lancker V., De Ceukelaire M., De Breuck W. en De Moor G., 1999. Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België - Vlaams Gewest, Kaartblad 30, Geraardsbergen. Belgische Geologische Dienst en Vlaamse overheid, afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen, 62p.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

AGIV

DOV Vlaanderen

Geopunt

Geoportaal